

Sygn. akt I PK 101/06

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 października 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z powództwa A. S.

przeciwko Hucie "J." Spółce Akcyjnej w likwidacji w S.

o odszkodowanie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 października 2006 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 24 listopada 2005 r., sygn. akt (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Okręgowemu - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w K., pozostawiając temu Sądowi orzeczenie o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w K. oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego w K. z 22 marca 2005 r., zasądzającego od pozwanej na rzecz powoda 10.500 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 23 marca 2005 r. i nadającego wyrokowi rygor natychmiastowej wymagalności do 1.860,84 zł. Powyższy wyrok Sądu Rejonowego został wydany po ponownym rozpoznaniu sprawy wskutek uchylenia wyrokiem Sądu Okręgowego z 7 września 2004 r. uwzględniającego apelację powoda od wcześniejszego, oddalającego powództwo, wyroku Sądu Rejonowego z 13 stycznia 2004 r.

W pozwie powód domagał się zasądzenia od pozwanej Huty "J." Spółki Akcyjnej w S. (powoływanej dalej, jako „Huta” lub „pozwana”) 10.500 zł tytułem odszkodowania za utracone zarobki od marca 2003 r. do września 2003 r. w związku z niedotrzymaniem przez pozwanego warunków Pakietu socjalnego z 25 sierpnia 2000 r. (powoływanego dalej, jako „Pakiet”). Powód wskazał, że, mimo obowiązywania Pakietu, Zakłady Stalownicze "L." Spółka z o.o. (powoływane dalej, jako „ZS „L.”) rozwiązały z nim stosunek pracy przed upływem zagwarantowanego w Pakiecie okresu, a pozwany nie zatrudnił powoda i nie znalazł mu miejsca pracy poza Hutą. Pozwany wniósł o oddalenie powództwa.

Sąd Rejonowy ustalił (w wyroku z 22 marca 2005 r.), że w związku z reorganizacją Huty tworzono na bazie jej majątku odrębne jednostki. Stalownia była wydziałem Huty generującym straty i zarząd Huty wspólnie ze spółką A. zawiązały spółkę ZS "L.", która miała zadanie dzierżawić majątek Huty i przejąć wszystkich pracowników wydziału stalowni Huty. Prowadzone były przez pozwaną długotrwałe rokowania ze związkami zawodowymi, aby jak najlepiej ochronić interes pracowników przechodzących do pracy w ZS "L." na zasadzie art. 23¹ k.p. W celu zapewnienia im gwarancji zatrudnienia oraz świadczeń socjalnych i warunków płacowych, przedstawiciele działających w Hucie związków zawodowych oraz pozwana i ZS "L." zawarli Pakiet. W § 3 ust. 5 Pakietu postanowiono, że w okresie 36 miesięcy od zatrudnienia przez L. nie będą przeprowadzane zwolnienia grupowe przejętych z Huty pracowników. W myśl § 3 ust. 6 tego aktu, w przypadku zaistnienia zwolnień z przyczyn dotyczących zakładu, pozwana zobowiązała się

zatrudnić tych pracowników lub poczynić starania o pozyskanie dla nich miejsc pracy poza Hutą. Zarząd Huty zapewniał związki zawodowe, że w razie ewentualnych zwolnień pracowników znajdą oni zatrudnienie w utworzonych na bazie jej majątku podmiotach, których Huta była właścicielem lub współwłaścicielem. Osoby podpisujące Pakiet rozumiały § 3 ust. 6 Pakietu, w tym sformułowanie "poczynić starania o pozyskanie dla nich miejsc pracy poza Hutą", jako zobowiązanie o charakterze gwarancyjnym, zgodnie z którym, w przypadku zwolnień pracownicy mieli mieć zapewnione przez Hutę miejsca pracy w Hucie lub poza nią. W marcu 2002 r. została zwolniona część załogi ZS "L.". W maju 2002, wskutek sugestii związków zawodowych, Zarząd Huty doprowadził do utworzenia przez urząd pracy punktu konsultacyjnego na swoim terenie. Działalność punktu zakończyła się po dwóch tygodniach ze względu na brak zainteresowania pracowników. Huta uzgodniła również, że urząd pracy będzie przysyłał oferty pracy. Wojewódzki Urząd Pracy utworzył także punkty odnowy zawodowej, które przysyłały oferty szkoleń, przedkładane przez Hutę pracownikom. Na przełomie grudnia 2002 r. i stycznia 2003 r. utworzono ponownie na terenie Huty punkt konsultacyjny. Powód, będący pracownikiem Huty, na mocy art. 23¹ k.p. stał się od 1 września 2000 r. pracownikiem ZS "L.". Jego stosunek pracy ustał 28 lutego 2003 r. w wyniku wypowiedzenia przez pracodawcę z powodu likwidacji zakładu. W oświadczeniu z 28 lutego 2003 r., adresowanym do ZS "L.", powód stwierdził, że po otrzymaniu zaległych wynagrodzeń za okres pracy w tej spółce nie będzie ubiegał się o przyjęcie do pracy w Hucie, jak również domagał się czynienia starań przez Hutę o pozyskanie miejsca pracy u innego pracodawcy, „o czym mowa w Pakiecie”. Wyliczone przez ZS "L." potencjalne wynagrodzenie powoda brutto za okres od marca 2003 r. do września 2003 r. wynosiłoby w kolejnych miesiącach: 1.954,40 zł, 2.047,96 zł, 1.860,84 zł, 1.860,84 zł, 2.132,72 zł, 1.860,84 zł, 2.047,96 zł.

Według Sądu Rejonowego zgodnie z § 3 ust. 6 Pakietu w przypadku zwolnień grupowych w ZS „L.” Huta zobowiązana była zatrudnić jej pracowników lub faktycznie pozyskać dla nich inne miejsca pracy. W stosunku do powoda okres ochronny z § 3 ust. 5 Pakietu upływał 31 sierpnia 2003 r. Skoro jego stosunek pracy rozwiązano z dniem 28 lutego 2003 r., to ustał on 6 miesięcy przed upływem terminu z § 3 ust. 5. Pozwana nie zatrudniła powoda ani nie znalazła mu innego

miejsca pracy. Tym samym nie wykonała zobowiązania z § 3 ust. 6 w związku z § 3 ust. 5 Pakietu. Akt ten jest źródłem prawa pracy w rozumieniu art. 9 § 1 k.p. i stanowi podstawę prawną roszczeń względem pozwanej o ponowne zatrudnienie (wyrok Sądu Najwyższego z 28 lipca 1999 r., PKN 176/99, OSNAP 2000, nr 21, poz. 788). Do odpowiedzialności pozwanej ma odpowiednie zastosowanie art. 471 k.c. w związku z art. 300 k.p., normujący odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Zgodnie z nim do przypisania dłużnikowi odpowiedzialności wymagane jest udowodnienie przez wierzyciela, że dłużnik dopuścił się niewykonania lub wykonania nienależytego zobowiązania, że wierzyciel poniósł szkodę oraz, że istnieje normalny związek przyczynowy między naruszeniem przez dłużnika zobowiązania a szkodą. Stwierdzenie tych przesłanek aktualizuje możliwość egzoneracji dłużnika, który może wykazać, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które nie ponosi on odpowiedzialności. Odniesienie art. 471 k.c. i art. 361 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 300 k.p. do żądania powoda wskazuje, w świetle dokonanych ustaleń faktycznych, na zasadność żądania powoda. Skoro obowiązkiem pozwanej było zatrudnienie powoda lub znalezienie mu konkretnej pracy, to nie spełniając żadnego z tych świadczeń w sposób zawiniony naruszyła wynikające z Pakietu zobowiązanie. Powód pozostając w zatrudnieniu w ZS "L." w okresie gwarantowanym, tj. do 31 sierpnia 2003 r., mógł liczyć na otrzymanie wynagrodzenia, którego w następstwie przedwczesnego zwolnienia nie otrzymał. W efekcie doznał szkody obejmującej korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby pozwana wywiązała się ze zobowiązania tj. wynagrodzenie za pracę do końca okresu gwarantowanego. Między naruszeniem tego zobowiązania a szkodą powoda wystąpił normalny związek przyczynowy. Jednocześnie pozwana nie wykazała, że niewykonanie zobowiązania było następstwem okoliczności, za które nie ponosi odpowiedzialności. Bezzasadny jest także zarzut pozwanej, że powód skutecznie zrzekł się roszczeń objętych pozwem składając oświadczenie z 28 lutego 2003 r. Adresatem tego oświadczenia nie była bowiem pozwana, lecz inna osoba prawna - ZS "L.". Ponadto uzależnianie wypłacenia zaległego wynagrodzenia za pracę od zrzeczenia się przysługujących pracownikowi roszczeń dotyczących zatrudnienia pozostaje w rażącej sprzeczności z zasadami współżycia

społecznego Z tego względu oświadczenie woli powoda było dotknięte nieważnością w myśl art. 58 § 2 k.c. Dlatego, na podstawie art. 471 k.c. w związku z art. 300 k.p. i § 3 ust. 5 i 6 Pakietu, należało od pozwanej zasądzić na rzecz powoda żadaną przez niego kwotę 10.500 zł.

Apelację od wyroku złożyła pozwana, podnosząc między innymi, że Sąd pierwszej instancji nie wziął pod uwagę, iż art. 18 ustawy z dnia 24 marca 2001 r. o restrukturyzacji hutnictwa żelaza i stali (Dz.U. 2001, nr 111, poz. 1196 ze zm.) uniemożliwił jej realizację zobowiązań wynikających z Pakietu. Ponadto wskazała, że przekazanie środków przez Hutę w zamian za uzyskanie zwolnienia z zobowiązań pakietowych za zgodą wierzycieli - pracowników oraz oświadczenie powoda należałoby ocenić z uwzględnieniem art. 506 § 1 k.c.

Sąd Okręgowy uznał apelację za bezzasadną, przyjmując ustalenia Sądu Rejonowego za własne i dzieląc w całości jego ocenę prawną. Zdaniem Sądu Okręgowego nie można zgodzić się z apelującym, że art. 18 ustawy o restrukturyzacji hutnictwa żelaza i stali wykluczał odpowiedzialność pozwanego. Wobec brzmienia § 3 ust. 6 Pakietu, Huta zobowiązana była zatrudnić pracowników w przypadku ich zwolnień lub pozyskać inne miejsca pracy. Nie mogą też ostać się zarzuty apelacji, że zła kondycja pozwanego wyklucza odpowiedzialność wynikającą z art. 471 k.c.

W skardze kasacyjnej pozwana zaskarżyła wyrok Sądu Okręgowego w całości zarzucając naruszenie prawa materialnego: 1) przez błędną wykładnię art. 9 § 1 k.p. i przyjęcie, że Pakiet stanowi źródło prawa pracy w relacji powód - pozwana po dacie przejęcia powoda przez ZS L. w trybie art. 23¹ k.p.; 2) przez błędną wykładnię art. 471 k.c. i przyjęcie, że zachodzą przesłanki odpowiedzialności kontraktowej pozwanego; 3) art. 361 k.c. przez bezzasadne przyjęcie wysokości odszkodowania w wysokości zarobków powoda w ZS L. oraz nieuwzględnienie przy ustalaniu wysokości odszkodowania kwoty uzyskanego przez powoda zasiłku dla bezrobotnych; 4) przez niezastosowanie do ustalonego stanu faktycznego art. 475 § 1 k.c. w związku z art. 18 ustawy o restrukturyzacji hutnictwa żelaza i stali; 5) przez niewłaściwe zastosowanie art. 58 § 2 k.c. w zw. 508 k.c. oraz 506 § 1 k.c. i przyjęcie, że zrzeczenie przez powoda roszczeń dochodzonych pozwem wobec pozwanego jest nieważne jako sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, a

także naruszenie prawa procesowego - art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. - mogące mieć wpływ na wynik sprawy. Skarżąca wniosła o: 1) uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w K., 2) uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w K. z 22 marca 2005 r., 3) uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w K. z 7 września 2004 r., 4) uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego w K. z 13 stycznia 2004 r., 5) przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, względnie o 6) uchylenie i zmianę zaskarżonego orzeczenia w całości i oddalenie powództwa w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga zasługuje na uwzględnienie, pomimo że nie wszystkie zarzuty okazały się uzasadnione. W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. może znaleźć uzasadnienie w tych wyjątkowych sytuacjach, w których treść uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia (zob. np. wyroki z: 20 lutego 2003, I CKN 65/01, LEX nr 78271; 18 marca 2003, IV CKN 1862/00, LEX nr 109420 i z 17 marca 2006, I CSK 63/05, LEX nr 179971). Pełnomocniczka skarżącej nie wykazała takiej wady uzasadnienia zaskarżonego wyroku, a w ocenie Sądu Najwyższego, uzasadnienie to, pomimo niepełnego ukazania motywów niektórych istotnych ocen przyjętych przez Sąd, umożliwia ocenę kasacyjną rozstrzygnięcia. Wobec tego, skoro podstawa naruszenia przepisów postępowania okazała się nieuzasadniona Sąd Najwyższy jest związany podstawą faktyczną zaskarżonego wyroku przy ocenie naruszenia prawa materialnego (art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Nieuzasadniony okazał się również zarzut naruszenia art. 9 § 1 k.p., przez przyjęcie, że Pakiet stanowi źródło prawa pracy w relacji powód - pozwana po dacie przejęcia powoda przez ZS L. w trybie art. 23¹ k.p. W uzasadnieniu tego zarzutu stwierdzono, że nie można wskazać podstawy prawnej rangi ustawowej upoważniającej strony do zawarcia Pakietu, co pozbawia go waloru normatywnego,

a ponadto powód dochodzi roszczeń od podmiotu, z którym nie łączy go stosunek pracy, przez co nie są one przedmiotem prawa pracy i nie mogą być dochodzone przed sądem pracy. Nietrafność tej argumentacji wynika z dwóch względów. Po pierwsze, zobowiązania pozwanej, wynikające z istotnych w sprawie postanowień § 3 ust. 5 i 6 Pakietu, są zobowiązaniami pracodawcy wobec pracownika, które z założenia miały być realizowane przez pozwaną po przejściu pracowników objętych tymi normami do ZS „L.”, co nastąpiło w trybie art. 23¹ k.p. Z uwagi na „osobisty” (przypisany tylko Hucie) charakter tych zobowiązań nie mogły one przejść na ZS „L.”. Należy też przypomnieć, że roszczenia byłych pracowników są typowymi roszczeniami z zakresu prawa pracy rozpoznawanymi przez sądy pracy. Po drugie, Pakiet nie jest porozumieniem zawartym bez podstawy ustawowej, o której stanowi art. 9 § 1 k.p. Podstawę mocy normatywnej tego porozumienia stanowi art. 26¹ ust. 3 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. Nr 79, poz. 854 z późn. zm.), pomimo że Pakiet został zawarty przed wejściem w życie tego przepisu. Jak bowiem przyjął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 23 maja 2006 r. (III PZP 2/06, LEX nr 180651), w związku z art. XIII § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks pracy (Dz.U. Nr 24, poz. 142 ze zm.), z dniem 1 stycznia 2002 r. pakt socjalny (choć zawarty wcześniej), jeżeli odpowiada treści art. 26¹ ustawy o związkach zawodowych, uzyskuje „oparcie ustawowe” (nawet, jeżeli go wcześniej nie miał) i w zakresie skutków prawnych zdarzeń zaistniałych od tego dnia należy go traktować jako źródło prawa pracy w rozumieniu art. 9 § 1 k.p.

Bezpodstawny jest także zarzut naruszenia art. 58 § 2 w związku z art. 506 § 1 i 508 k.c. Pomijając to, że pełnomocniczka pozwanej w bardzo niejasny sposób uzasadnia możliwość zastosowania w sprawie art. 506 § 1 i 508 k.c., jako ewentualnych podstaw zrzeczenia się przez powoda wobec Huty roszczeń z § 3 ust. 6 Pakietu, należy stwierdzić, że zawierające takie zrzeczenie oświadczenie powoda z 28 lutego 2003 r. było, zgodnie z wiążącymi Sąd Najwyższy ustaleniami przyjętymi w podstawie faktycznej zaskarżonego wyroku, adresowane do ZS „L.”. Tymczasem zarówno umowa odnowienia (art. 506 k.c.), jak i zwolnienia z długu (art. 508 k.c.), może być zawarta tylko między stronami danego stosunku prawnego. Dlatego zastosowanie tych przepisów w rozpoznawanej sprawie nie

wchodzi w grę, niezależnie od dalszych wątpliwości dotyczących zwłaszcza stosowania w stosunkach pracy instytucji zwolnienia z długu pracodawcy. W tej sytuacji niecelowe jest rozważanie szerokiej argumentacji dotyczącej naruszenia art. 58 § 2 k.c., przez nierozważenie przez Sąd Okręgowy korzyści, jakie powód uzyskał w zamian za zrzeczenie się roszczeń z Pakietu. Argumentacja ta mogłaby mieć znaczenie tylko w razie wykazania, że powołane wyżej oświadczenie powoda było skierowane do pozwanej Huty, stanowiąc element ugody między powodem i pozwaną.

Bezpodstawny okazał się również zarzut naruszenia art. 475 § 1 k.c. w związku z art. 18 ustawy o restrukturyzacji hutnictwa żelaza i stali. Przepis ten stanowi, że huta albo PHS S.A., którym jest przekazywana dotacja na restrukturyzację zatrudnienia, jest obowiązana do niezatrudniania nowych pracowników, z zastrzeżeniem ust. 2. Zdaniem skarżącej Sąd, ustalając zakres jej odpowiedzialności wobec powoda, wynikający z § 3 ust. 6 Pakietu, nie wziął pod uwagę, że powołana ustawa uniemożliwiła Hucie realizację zobowiązań z Pakietu ustanawiając w art. 18 zakaz zatrudniania nowych pracowników przez hutę, która skorzystała z dotacji na restrukturyzację zatrudnienia. Zmiana przepisów, wynikająca tej ustawy, stanowi, jak stwierdza skarżąca, klasyczny przykład okoliczności, za które dłużnik nie ponosi odpowiedzialności, powodujących, stosownie do art. 475 § 1 k.c., wygaśnięcie zobowiązania. Należy stwierdzić, że w ocenie Sądu Najwyższego, wbrew przekonaniu Autorki skargi kasacyjnej, zmiana stosunków wynikająca z art. 18 ustawy o restrukturyzacji hutnictwa żelaza i stali, nie może stanowić, co najmniej od 28 grudnia 1996 r., tj. od wejścia w życie art. 357¹ k.c., okoliczności uzasadniającej, w rozumieniu art. 457 § 1 k.c., uznanie niemożliwości świadczenia, polegającego na zobowiązaniu byłego pracodawcy do zapewnienia pracownikowi miejsca pracy w razie utraty przez niego zatrudnienia w innym zakładzie pracy, do którego przeszedł w trybie art. 23¹ k.p. w związku z restrukturyzacją tego pracodawcy. Kwestia tzw. „niemożliwości gospodarczej”, do której w istocie odwołuje się skarżąca, została bowiem całkowicie unormowana w art. 357¹ k.c., zawierającym regulację klauzuli *rebus sic stantibus*. Zarzutu naruszenia tego przepisu w skardze jednak nie przedstawiono. Poza tym, pozwana powołuje się na „niemożliwość” wykonania tylko jednego ze świadczeń

przebiennych wskazanych w § 3 ust. 6 Pakietu (zatrudnienie w Hucie), co nie wyłącza odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie drugiego z tych świadczeń (zapewnienie miejsca pracy poza Hutą).

Jak wynika z przyjętej w zaskarżonym wyroku oceny prawnej charakteru zobowiązania Huty wynikającego z § 3 ust. 6 Pakietu, ma ono charakter „gwarancyjny”, polegający na tym, że Huta ponosi odpowiedzialność za efekt w postaci znalezienia powodowi miejsca pracy. Oceny tej skarżąca nie kwestionuje, co wynika z braku zarzutu naruszenia tego postanowienia Pakietu. Uznanie przez Sąd skutkowego charakteru odpowiedzialności pozwanej nie zmienia jednak zasad ustalenia i samego pojęcia szkody oraz związku przyczynowego między naruszeniem przez dłużnika więzi zobowiązaniowej a szkodą wierzyciela, wynikających z art. 471 i 365 § 2 k.c. Ustalając wysokość odszkodowania należnego powodowi Sąd Rejonowy stwierdził, a za nim Sąd Okręgowy przyjął, że powód pozostając w zatrudnieniu w ZS „L.” w okresie gwarantowanym, tj. do 31 sierpnia 2003 r., mógł liczyć na otrzymanie wynagrodzenia, którego w następstwie przedwczesnego zwolnienia nie otrzymał i w efekcie doznał szkody, obejmującej korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby pozwana wywiązała się ze zobowiązania tj. wynagrodzenie za pracę do końca okresu gwarantowanego. Ocena ta nie jest trafna. Szkody powoda nie można odnosić do zarobków, które uzyskałby w ZS „L.”, skoro Spółka ta została postawiona w stan likwidacji i, jak wynika ze stanu faktycznego sprawy, zalegała z wypłatą wynagrodzeń. Szkodę tę można by ewentualnie odnosić do zarobków, które powód mógłby uzyskać, gdyby pozwana wywiązała się ze zobowiązań wynikających z § 3 ust. 6 Pakietu. Poza tym skarżąca słusznie podnosi, że Sąd nie rozważył wpływu przysługiwania powodowi prawa do zasiłku dla bezrobotnych na wysokość przysługującego mu odszkodowania. Z tego względu zarzuty naruszenia art. 471 i 365 § 2 k.c. okazały się uzasadnione.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego - na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.